

NOVE RAZVOJNE PARADIGME

TURIZEM KOT GENERATOR EKONOMIJE IN RAZVOJNA PRILOŽNOST OGROŽENIH REGIJ V SLOVENIJI

1. UVOD

Nastajanje slovenske države, njeno približevanje EU in pojav novih kompetitivnih ekonomij na vzhodu je sovpadlo s procesom neustavljive globalizacije proizvodnje in trgovanja. Slovenija se je zato premalo posvečala pastem globalizacije. Osuplo opazujemo padanje uveljavljenih paradigem razvoja in nimamo poguma iskati nove in revolucionarne vzorce razvoja. Zapirajo se tovarne dodelavne in predelavne industrije v manj razvitih regijah, ki so bile v socialističnem gospodarstvu ustrezna razvojna rešitev. Čez nekaj let se bodo lahko zapirali današnji uspešni izvozniki.

Slovenija se zaradi globalizacije proizvodnje in trgovanja vedno bolj spreminja v dve regiji, in sicer eno deprivilegirano in drugo privilegirano. Prebivalci prve so predvsem zaposleni v industriji blaga in storitev, ki si svoj obstoj zagotavljajo v neusmiljeni svetovni tekmi. Njihova delovna mesta pa izginjajo, če ne zmorejo več znižati stroškov ... V drugi regiji prevladujejo prebivalci, ki jim preživetje zagotavlja država neposredno ali posredno. Sem sodijo državna uprava, zdravstvo, šolstvo, elektrogospodarstvo, zavarovalnice, banke, komunalna podjetja in še mnogi drugi ...

Mednarodno ekonomsko stabilnost države zagotavlja industrija deprivilegiranih. Iz zadnje študije UMAR-ja Regije 2005 se vidi, da ima bogata Osrednja slovenska regija en sam slab kazalnik, to je stopnjo izvoza. Ta kazalnik pa je bistven, saj bogastvo regije ne zagotavlja prodaja njenega znanja na svetovne trge, ampak izvira iz privilegirane pozicije sedeža osrednjih državnih in javnih služb.

Slovensko gospodarsko samostojnost zagotavljajo družbe, ki so nastale v socializmu kot koncept policentričnega razvoja Slovenije (Novo mesto, Velenje, Idrija; Cerklje, Nova Gorica in mnogi drugi). Slovenija se je po osamosvojitvi odločila za koncept razvoja po osi Maribor-Ljubljana-Koper, ki je požrl veliko državnega denarja in ne pomeni večjega vzvoda za gospodarsko rast v prihodnje, razen za transport »kubikov in ton« ter turistov v Istro. Zaradi slabe ekonomske učinkovitosti dosedanjih državnih investicij se bomo srečali z veliko krizo zaradi nezaposlenosti in propadanja podeželja. Jasno je, da bo Ljubljana vedno dobro živela od privilegiranega položaja, vendar kako dobro, bo odvisno od razvojnih možnosti izvoznega gospodarstva. Privilegirana in deprivilegirana regija sta torej siamska dvojčka, zato je nujna pogumna odločitev za sprejem novih izzivov časa. Potrebni so odločni zasuki nazaj k policentričnemu razvoju Slovenije.

2. PREDLOGI

Reforma davčnega sistema mora biti razvojno naravnana, tako da bo sprožila razvojno ekspanzijo tistih gospodarskih stebrov, ki bodo slovensko ekonomsko samostojnost zagotavljali na svetovnih trgih. (1, B. Nemeč)

Temeljna ekonomska stebra sta dva. V prvem so izvozni vitezi blaga in storitev, ki so tesno povezani z znanjem novih naprednih inštitutov in tekmovalnih univerz.

V drugem stebru, za katerega si je šele treba izboriti politično podporo, pa so vse dejavnosti, ki oblikujejo izvozni turizem. Slovenija ima strateške razloge za razmah industrije turizma, ki so:

1. Za vsako malo državo pomeni močan sektor turizma predvsem izvoz storitev in blaga po domačih cenah vključno z davki. Ekonomski teoretiki, ki poudarjajo nizko dodano vrednost turističnih storitev, ne navajajo dejstva, da nam tujci z DDV polnijo domačo davčno blagajno v primerjavi s fizičnim izvozom.

2. Turizem je dragocena priložnost za prebivalce v ogroženih regijah, da s svojo vsestransko iznajdljivostjo razvijejo storitve in ponudijo blago, ki ga sicer ne bi mogli prodati na tujih trgih. Slovenski kmet bo s svojo butično proizvodnjo preživel neusmiljeno tekmo le, če mu na »njegov dom« na leto pripeljemo milijone turistov.

3. Turizem zaposluje veliko ljudi z najrazličnejšimi poklici in ponuja veliko fleksibilnost za prekvalifikacije. Turizem zaposluje tudi veliko netehnične inteligence, ki bi v prihodnje težje dobila delo, medtem ko bomo tehnično inteligenco prisiljeni uvažati ali pa seliti proizvodnjo drugam.

4. Država mora razvoj turizma in policentrični razvoj podpreti z obsežnim državnim programom gradnje magistralnih cest sever-jug. Šele tako bi ekonomsko upravičila sedanji avtocestni križ kot gospodarsko naložbo in ne le kot hitro cesto do morja. Ljudje osupnejo ob brutalnem podiranju zastarelih razvojnih vzorcev z navajanjem, da je prihodek Luke Koper enak prihodku Park hotela z igralnico v Novi Gorici. Njuna davčna korist za državo pa sploh ni primerljiva.

5. Turizem zagotavlja res nižje kapitalske donose, a so zato dolgoročno stabilni. Ko ne bo več bogatih evropskih turistov, bodo prišli kitajski. Dokler bo svetovno blagostanje raslo, bo rasla tudi turistična poraba.

6. Tuji investitor v slovenski turizem je do države in lokalne skupnosti najbolj prijazen od vseh tujih investitorjev. Kdor kupi Lek, je kupil ruski trg in jutri lahko proizvodnjo preseli iz Slovenije. Kdor se odloči, da bo v Sloveniji ustvaril osrednjo mega destinacijo in pritegnil evropsko turistično porabo več milijonov gostov, se je hkrati odločil, da bo z državo in okoljem živel dolgoročno v sozvočju. Turizma ni mogoče prodajati, če z njim ne živi vsa okolica.

7. Turizem ima velik multiplikator prihodkov in davkov. Njegove stalno dopolnjujoče investicije ponujajo razvojne priložnosti drugim dejavnostim. Igralništvo ponuja velike razvojne izzive za domače družbe informacijske, komunikacijske in videotehnologije.

Slovenskemu spoznanju, da je razvojna priložnost v turizmu, bi lahko pomagala prizadevanja štirimilijonskega Singapurja, ki hoče odločno povečati prihodke iz turizma, ki dosegajo devet milijard dolarjev. Predsednik vlade Singapurja ugotavlja, da nimajo nobenih velikih turističnih atrakcij (ne naravnih lepote, ne kulturnih spomenikov, niti letnih časov, dodaja hudomušno). Singapur se je zato odločil za gradnjo dveh modernih turistično-zabaviških kompleksov v skupni investiciji pet milijard dolarjev; ekonomsko upravičenost pa bo zagotavljalo predvsem igralništvo. Več o tem in obširne izjave predsednika vlade ter ministrov so na spletnih straneh (2) in (6).

Singapurska vlada odklanja – tako kot vsa etično-socialno občutljiva stroka – tip podjetniškega igralništva, ki ga v zadnjih letih uvaja Slovenija. Poleg obstoječih 14 paradržavnih igralnic se uvaja še 45 igralnih salonov v vsa slovenska mesteca kot privatno podjetniško iniciativo. O zgrešenosti takega početja je slovensko vlado že leta 2000 resno opozarjal najuglednejši poznavalec dejavnosti prof. W. Eadington. Negativne posledice zasvojenosti domačega prebivalstva, podprte s podjetniškim egoizmom lastnikov, bo v naslednjih letih streznila lokalne skupnosti in državo. Spoznanje socialno-etične stroke je, da je igralništvo dejavnost, ki jo lahko izvajajo le

velike korporacije kot del celovite ponudbe turističnega produkta (3, B. Nemeč, D. Luin). Študija EIPF (4, spletna stran), ki je bila izvedena leta 2005 po naročilu UNPIS, Urada za nadzor iger na srečo v sestavu Ministrstva za finance, je naravnost zastrašujoča, ko podpira odpiranje igralnih salonov na Goriškem in Krasu, kot da gre za nujno potrebne osnovne storitve.

Tudi HIT je šele na dobrem začetku pozitivnega preobrata iz igralništva v celovit turistični produkt. Skupaj z ameriško strateško družbo in odločilnim partnerstvom države hoče sprožiti razvojni cikel, vreden več milijard evrov v desetih letih. V Strategiji razvoja Slovenije 2002–2006 je igralniški turizem skupaj s kongresnim in zdraviliškim naveden kot slovenska razvojna priložnost. Država se v primerjavi s Singapurjem ne zaveda, da obstaja poseben Zakon o igrah na srečo, v katerem piše, da je prirejanje iger na srečo izključna pravica države. Ta socialno-ekonomsko občutljiva dejavnost ni nikjer na svetu izenačena z drugimi gospodarskimi panogami, za katere velja, da prosto tekmujejo na trgu in država s proti monopolno zakonodajo skrbi, da bodo potrošniki za svoj denar dobili čim več vrednosti. Slovenska država mora spoznati izjemno priložnost za celovite turistične megakomplekse, v katerih igralništvo zagotavlja stroškovno pokritost celovitega turističnega produkta. Zgolj in samo igralništvo pa mora biti konservativno dozirana in namensko fokusirana ponudba – tudi ko gre za nerezidente.

Na igralniško-zabaviščno dejavnost se tako kot v Nevadi navezuje priložnost za napredne izvozne tehnologije, še posebno informacijske in komunikacijske. Nekateri slovenski gazele to že uresničujejo in HIT je bil mnogim boter ter v zadnjem času tudi sam ustanavlja nove družbe naprednih tehnologij, povezanih z industrijo zabave.

Argumentov, zakaj je Goriška in Slovenija za ameriškega partnerja priložnost za nastanek zelo velike integrirane turistično-zabaviščne destinacije, ki bi privabljala milijone turistov na leto, ni smiselno razkrivati. Drugi spoznavajo, da je spodnja Vipavska dolina prehod v bogato severno Italijo in bliže Benetkam kot Ljubljani. Je na križišču avtocest sever-jug in zahod-vzhod, v neposredni bližini pa je več mednarodnih letališč. Koncept evropskega centra turistično-igralniške zabave prinaša velike priložnosti in koristi tudi italijanskemu obmejnemu področju. V primerjavi z dosedanjim igralništvom bi nov razvojni koncept zagotovo dobil širšo politično podporo tudi v zamejstvu.

Celovit turistični kompleks na Goriškem, ki ga omogočajo nizki igralniški davki, naj bi v osrednjem delu prenočeval 5000 gostov. Na voljo so dvorane za kongresne, razstavne in zabavne prireditve, številne restavracije z ugodnimi cenami in ponudbo izletov po Sloveniji. Nizke cene hotelskih sob in vse druge možnosti bi pritegnile organizatorje raznih prireditev iz osrednje Evrope ter so osnova za ugodne turistične aranžmaje po deželi Alpe-Adria (Benetke 13 milijonov turistov, Veneto 40 milijonov, Slovenija dva milijona na leto, od tega 1,5 milijona tujih). Lokacija na stičišču Alp in Jadrana je izhodišče za dnevne izlete z avtobusi v Lipico in na Kras, Postojnsko jamo in okolico, z muzejskim vlakom na Bled, s kočijo okrog jezera, potepanja vzdolž vinskih cest, obisk muzejev, naravnih, zgodovinskih in kulturnih znamenitosti. Celotna Slovenija bi lahko postala cilj turistov in priložnost za zaslužek desetisočev. Slovenija je po splošno veljavnih ocenah v celoti ena sama turistična destinacija. Kdo pa je kavelj, ki bo imel moč in ekonomski interes, da pritegne v Slovenijo več milijonov turistov na leto? Eden že preizkušenih je zagotovo nizko obdavčena igralniško-zabaviščna dejavnost kot del celovitih turističnih kompleksov. Ta razvojni model je popolno nasprotje modela, da igralništvo z visokimi davki polni proračun. Visoko

obdavčenje prenese izključno in samo dejavnost iger na srečo in zato taka dejavnost ne bo in ne zmore investirati v turizem.

Tudi v industriji zabave se odvija proces ekonomije obsega. Iz štirih največjih v Las Vegasu sta letos nastala dva, že iz filmov poznano ime MGM in HET (Harrah's Entertainment). HET je letos po prevzemu najbolj znane blagovne znamke Caesar Palace za več milijard \$ postal največja družba igralniške zabave z letnim prometom 10 milijard \$ (5; spletna stran).

Navedeni dve družbi imata tudi najvišje moralno-etične in socialne standarde do odgovornega igranja na srečo, ki daleč presega sedanjo stopnjo odgovornosti oblikovalcev slovenskih zakonodaje, predvsem glede negativnih vidikov igralništva.

mag. Boris Nemec

Nova Gorica, avgust 2005

- (1) PRIPOMBE NA STRATEGIJO RAZVOJA SLOVENIJE ZA 8. SEJO UO ZDRUŽENJA ZA TURIZEM PRI GZS, september, 2004
http://www.neticom.si/goriski_forum/index.php?razrez=iniciative_arhiv;
- (2) http://app.feedback.gov.sg/integrated_resort/;
- (3) IGRALNI SALONI, JAVNOST IN CIVILNA DRUŽBA, avgust 2005
- (4) http://www.gov.si/mf/slov/unpis/strat_dok.htm
- (5) <http://investor.harrahs.com/bios.cfm?id=794>
- (6) Priloga: SLOVENSKI PREVODI IZJAV SINGAPURSKEGA PREDSEDNIKA V PARLAMENTU